

กฎหมายสำคัญสำหรับการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเดชอุดม

พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕

ถือเป็นกฎหมายแม่บทที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยทุกคน เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อจัดระเบียบและควบคุมปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยเน้นการกระจายอำนาจให้แก่ "องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น" เป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยและสุขอนามัยในพื้นที่ของตนเองอย่างใกล้ชิด เนื้อหาสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ครอบคลุมภารกิจหลักหลายด้าน เริ่มต้นจาก การจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย ซึ่งถือเป็นปัญหาพื้นฐานของเมือง โดยกำหนดให้ท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจในการเก็บ ขน และกำจัดขยะ รวมถึงการควบคุมไม่ให้เกิดการจัดการสิ่งเหล่านี้กลายเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค นอกจากนี้ยังขยายขอบเขตไปถึง การควบคุมสุขลักษณะของอาคาร และการจัดการกับ "เหตุรำคาญ" ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเสียง กลิ่น ฝุ่นควัน หรือความสั่นสะเทือน ซึ่งกฎหมายให้อำนาจเจ้าหน้าที่สั่งระงับหรือแก้ไขเหตุเหล่านั้นได้ทันทีเพื่อคุ้มครองสิทธิในการอยู่อาศัยอย่างปกติสุขของประชาชน ในมิติของการคุ้มครองผู้บริโภคและสังคม พ.ร.บ. ฉบับนี้ยังเข้าไปกำกับดูแล กิจกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งครอบคลุมอาชีพหลากหลายประเภท ตั้งแต่โรงงานขนาดเล็กไปจนถึงการเลี้ยงสัตว์ โดยผู้ประกอบการต้องได้รับใบอนุญาตและปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนด เช่นเดียวกับการควบคุม ตลาด สถานที่จำหน่ายอาหาร และการจำหน่ายสินค้าในที่สาธารณะ ที่ต้องมีความสะอาดและถูกสุขลักษณะตามเกณฑ์ เพื่อป้องกันโรคระบาดที่อาจเกิดขึ้นจากการบริโภคอาหารที่ไม่สะอาด หัวใจสำคัญของการบังคับใช้กฎหมายคืออำนาจของ "เจ้าพนักงานท้องถิ่น" เช่น นายกเทศมนตรี หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีอำนาจในการออก "ข้อกำหนดท้องถิ่น" ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ อีกทั้งยังมีอำนาจตรวจสอบ สั่งการ และลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งมีทั้งโทษปรับและโทษจำคุก เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีคณะกรรมการสาธารณสุขในระดับชาติทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและประสานงานนโยบายในภาพรวม โดยสรุปแล้ว พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่ได้เป็นเพียงข้อบังคับเพื่อการลงโทษเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างมาตรฐานการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีสุขอนามัย เป็นเกราะป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากการขยายตัวของชุมชนและการประกอบธุรกิจ การทำความเข้าใจกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นหน้าที่ของทั้งภาครัฐที่ต้องบังคับใช้ด้วยความเป็นธรรม และประชาชนที่ต้องร่วมมือปฏิบัติตาม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของทุกคนอย่างยั่งยืน

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐

หากพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ คือเครื่องมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมรอบตัว พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ก็เปรียบเสมือน "ธรรมนูญสุขภาพ" ที่วางรากฐานเรื่องสิทธิหน้าที่ และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางสุขภาพของตนเองและสังคม โดยกฎหมายฉบับนี้ได้เปลี่ยนนิยามของคำว่า "สุขภาพ" จากเดิมที่หมายถึงการไม่เจ็บป่วย ให้กลายเป็นความสุขสมบูรณ์ทั้ง ๔ มิติ คือ กาย จิต สัญญา (ปัญญา) และสังคม ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณสุขในประเทศไทย เนื้อหาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้มุ่งเน้นที่การรับรอง "สิทธิในด้านสุขภาพ" ของประชาชนไว้อย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานและเป็นธรรม สิทธิในการรับทราบข้อมูลด้านสุขภาพของตนเอง ตลอดจนการคุ้มครองความลับส่วนบุคคลด้านสุขภาพที่ไม่สามารถเปิดเผยได้หากเจ้าตัวไม่ยินยอม จุดเด่นที่สำคัญและเป็นที่กล่าวถึงอย่างมากคือ มาตรา ๑๒ หรือ

การทำ "พินัยกรรมชีวิต" (Living Will) ที่เปิดโอกาสให้บุคคลมีสิทธิทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิต เพื่อให้มนุษย์สามารถจากไปอย่างมีศักดิ์ศรีตามธรรมชาติ ในเชิงโครงสร้างและกลไกการขับเคลื่อน กฎหมายฉบับนี้ได้จัดตั้ง คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เสนอแนะนโยบายและจัดทำ ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งเปรียบเสมือนกรอบทิศทางใหญ่ของประเทศ นอกจากนี้ยังสร้างนวัตกรรมทางสังคมที่เรียกว่า "สมัชชาสุขภาพ" ซึ่งเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาฉันทามติร่วมกันระหว่างภาคประชาชน ภาควิชาการ และภาครัฐ เพื่อเปลี่ยนจาก "การสั่งการจากบนลงล่าง" เป็น "การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน" ทำให้เรื่องสุขภาพไม่ใช่เพียงหน้าที่ของหมอหรือพยาบาล แต่เป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคน นอกจากนี้ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ ยังให้ความสำคัญกับ การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ (HIA) จากนโยบายหรือโครงการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐ และเอกชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิร้องขอและมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบว่า โครงการเหล่านั้นจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสุขภาวะของชุมชนอย่างไร ซึ่งเป็นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการรักษาสุขภาวะของคนในชาติอย่างยั่งยืน

พระราชบัญญัติวิชาชีพการสาธารณสุขชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๖

หากเปรียบระบบสาธารณสุขไทยเป็นกองทัพ บุคลากรสาธารณสุขที่ทำงานในระดับชุมชนหรือ รพ.สต. ก็คือ "ทหารหน้าด่าน" ที่ใกล้ชิดประชาชนที่สุด ทว่าในอดีตคนกลุ่มนี้กลับไม่มีกฎหมายรองรับวิชาชีพเป็นการเฉพาะ จนกระทั่งมีการตรา พระราชบัญญัติวิชาชีพการสาธารณสุขชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๖ ขึ้นมาเพื่อยกระดับมาตรฐาน สร้างศักดิ์ศรี และให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่ผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขชุมชน ให้กลายเป็นวิชาชีพควบคุมที่มีมาตรฐานสากลเช่นเดียวกับแพทย์หรือพยาบาล สำคัญประการแรกของกฎหมายฉบับนี้คือการจัดตั้ง "สภาการสาธารณสุขชุมชน" ขึ้นมาเป็นองค์กรนิติบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานการประกอบวิชาชีพ ออกใบอนุญาต และกำกับดูแลจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ โดยกฎหมายได้นิยามขอบเขตงานไว้อย่างชัดเจนว่า ครอบคลุมทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การควบคุมโรค การดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน และการฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการสร้าง "สุขภาพน่าซ่อม" ในระดับท้องถิ่น หัวใจสำคัญต่อมาคือการกำหนดให้การสาธารณสุขชุมชนเป็น "วิชาชีพควบคุม" ซึ่งหมายความว่าผู้ที่จะประกอบวิชาชีพนี้ได้ต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ต้องสอบผ่านความรู้และได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ จากสภาการสาธารณสุขชุมชนเท่านั้น การมีระบบใบอนุญาตนี้ไม่เพียงแต่ช่วยคัดกรองบุคลากรที่มีคุณภาพเข้าสู่ระบบ แต่ยังเป็นหลักประกันความปลอดภัยให้แก่ประชาชนว่า ผู้ที่มาดูแลสุขภาพของพวกเขาในชุมชนนั้นเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญจริง และหากมีการปฏิบัติหน้าที่ผิดพลาด หรือประพฤติดิจจริยธรรม สภาวิชาชีพก็มีอำนาจในการสอบสวนและลงโทษ ตั้งแต่การตักเตือนไปจนถึงการเพิกถอนใบอนุญาต นอกจากนี้ พ.ร.บ. ฉบับนี้ยังช่วยสร้างความชัดเจนในเรื่อง "ความรับผิดชอบ" และ "ขอบเขตอำนาจ" ในการปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ทำงานได้อย่างมั่นใจภายใต้ร่มเงาของกฎหมาย ลดความเสี่ยงในการถูกฟ้องร้องหากได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพ และยังเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อให้เท่าทันกับอุบัติการณ์ของโรคและเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว